

HANNA RYYNÄNEN

Matkan varrelta

Kansanmusiikin koulutusohjelman alumnin reflektiota
maisteriopinnoista

Aloitin kansanmusiikin opintoni Taideyliopiston Sibelius-Akatemiassa alun perin nuorisokoulutuksen opiskelijana vuonna 2011. Monien vaiheiden kautta opintopolkuni huipentui maisterikonserttiin, jonka soitin 26.11.2021 Musiikkitalon Black Boxissa. Musiikin maisteriksi valmistuin huhtikuussa 2022. Tässä tekstissäni pohdin ja reflektoin maisteriopintoihini liittyneitä teemoja miltei vuosi maisterikonserttini jälkeen. Sivuan myös sitä, miten nämä maisteriopintojeni keskeiset teemat ovat heijastuneet taiteelliseen työskentelyyni valmistumiseni jälkeen.

Koin maisteriopintojeni alkuvaiheessa vahvaa tarvetta keskittyä soolomuusikkouteni kehittämiseen. Erityisesti minua kiinnosti improvisatorisen ilmaisun tutkiminen Saarijärven kanteleella. Intohimoni tähän aiheeseen läpäisi miltei kaikkea taiteellista työskentelyäni. Ohjaajanani toimi Timo Väänänen, jonka kanssa työskentelimme muun muassa kehollisen soittamisen ja kanteleen soitin ja äänenvärien tutkimisen parissa. Opintojeni edetessä mielenkiintoni laajentui Saarijärven kanteleella improvisoimisesta kokonaisvaltaisemmin improvisaatioon taiteellisena ilmiönä. Sain sekä Timolta että kaikilta minua ohjanneilta opettajilta korvaamatonta tukea ja olen hyvin kiitollinen kaikille, joiden kanssa sain ja edelleen saan tätä jatkuvan oppimisen matkaa jakaa.

Kanteleista

Koin improvisaation pitkään soitinlähtöisenä ilmiönä; minulle oli helppoa ja luontevaa improvisoida pienkanteleilla, mutta improvisoiminen konserttikanteleella tuntui vaikeammalta. Ymmärsin tämän johtuvan suhteestani näiden soitinten soittoperinteeseen. Pienkanteleista oli omassa ajattelussani muodostunut “improsoittimia” muun muassa karjalaisen yhdysasentoisen pienkanteleperinteen tyylipiirteiden vuoksi. Toisaalta suhteeni konserttikanteleeseen oli hyvin teoskeskeinen oman historiani vuoksi, sillä olin tottuneempi lähestymään kyseisellä instrumentilla joko omia, perinteisiä tai muiden säveltämiä melodiavetoisia kappaleita.

Opintojeni edetessä koin tärkeäksi purkaa tätä roolijakoa eri soitinteni välillä. Työskentelyäni pitkään pääasiassa Saarijärven kanteleen kanssa olin ehtinyt etäännyä konserttikanteleesta, vaikka se oli ollut pääsoittimeni vuosien ajan. Tästä havainnosta seurasi kohdallani suuri taiteelliseen identiteettiin liittyvä ajatuskulku. Millainen kanteleensoittaja olen? Millainen kanteleensoittaja haluan olla? Vai kutsuisinko itseäni mieluummin taiteilijaksi, jonka instrumentteja ovat erilaiset kanteleet?

Kokeilevan ja pohtivan työskentelyn tuloksena olen havainnut muutoksia suhteessani soittimiini. Yhtenä suurimpana muutoksena koen sen, että lähestyn nykyään myös konserttikanteletta ensisijaisesti sointilähtöisesti. Koen hyvin voimakkaasti olevani yhtä eri soittimeni kanssa. En ole muusikko, joka yrittää soittimensa välityksellä saada tuotetuksi tietyn sävelteoksen, vaan olemme soittimeni kanssa tiimi, joka yhdessä luo taidetta toinen toisistamme vaikuttuen.

Improvisaatiosta

Improvisaatiota tutkiessani työskentelyssäni on niin maisteriopintojeni aikana kuin niiden jälkeen noussut keskeiseksi kysymykseksi säveltämisen ja improvisoimisen välille helposti asetettava kahtiajako. Voinko sanoa soittamani improvisaation olevan sävellykseni? Mikä tekee sävellyksestä sävellyksen ja toisaalta improvisaatiosta improvisaation? Milloin sävellys on improvisatorinen, ja milloin improvisaatioissa on sävellettyjä osuuksia? Onko se silloin improvisaatio?

Usein improvisaatioon liitetään kenties haitallisia mielikuvia ennenkuulemattomuudesta tai uutuudesta; kuin muusikko aina improvisoidessaan loisi musiikkia, jonka äärellä ei koskaan aikaisemmin ole ollut. Tästä ajatusmaailmasta irtautuminen on avannut minulle paljon uusia mahdollisuuksia ilmaisuuni improvisoidessani. En välttele toistamista jotakin musiikillista teemaa, jota olen joskus aiemmin improvisoidessani soittanut. Toisaalta toistamiseen pyrkiminenkin voi olla haitallista, jos se tarkoittaa sitä, että yrittää toisintaa jonkin aikaisemmin hyvältä tuntuneen idean sellaisenaan jonakin toisena hetkenä.

Musiikin hetkellisyyden sisäistäminen liittyy kohdallani vahvasti oman soiton arvioimisen ja arvottamisen teemoihin. Tämän seurauksena olen ryhtynyt suhtautumaan kyseenalaistaen hyvän ja huonon soiton käsitteisiin. Mikä on hyvää soittoa? Milloin soitto on epäonnistunutta? Onko improvisaatiota tarpeellista tai edes mahdollista kuvata näillä sanoilla? Mitä nämä sanat edes tarkoittavat? Mielestäni ne ovat hieman yksiulotteisia termejä musiikin kuvaamiseen eivätkä oikeastaan kerro itse musiikista tai soittokokemuksesta mitään. Koenkin musiikissa kiinnostavammiksi tarkastelukohteiksi esimerkiksi oman läsnäolon, kuuntelemisen, kuulemisen sekä musiikkiin reagoimisen teemat.

Ilmaisu ja keho

Maisteriopintojeni aikana aloin löytää itsestäni vapaampaa taiteellista ilmaisua ja oppia hyväksymään kehostani ja sen liikkeistä syntyvää musiikkia. Ilmaisuni vapautumiseen on vaikuttanut hyvin paljon Timo Väänäsen kanssa työstämämme kehollinen läsnäolo sekä soitto.

Lähestyin kehollisuuden tutkimista aluksi erilaisten fyysisten harjoitteiden kautta. Alkuvaiheessa työskentely aiheen parissa tuntui minusta teennäiseltä ja tunsin olevani lukossa kehoni kanssa. Tämä jännittyneisyys näkyi myös soittoasennossani. Soittaessani soolona minulla oli pitkään ollut tapana ikään kuin kätkeytyä soittimeni ympärille, jolloin kehoni oli hyvin sisäänpäin kääntynyt. Huomion kiinnittäminen ryhtiin ja pään nostaminen hartioiden päälle on vaikuttanut fyysisen olemukseni lisäksi myös tapaani kuunnella soittamaani musiikkia.

Aluksi huomion kiinnittäminen soittoasentoon ja myöhemmin tapahtunut liikkeen hyväksyminen ja jopa tavoittelemisen soittaessani on tuonut minut tilanteeseen, jossa on mahdollista, että kehoni liike tarjoaa uuden suunnan musiikille. Käden yllättävä tai ei-yllättävä liike saattaa viedä musiikkia suuntaan, jota en muilla kuin kehollisilla menetelmillä olisi välttämättä tullut löytäneeksi. Kehon vaistonvaraisten liikkeiden synnyttämä musiikillinen materiaali onkin ennalta-arvaamattomuudessaan suuri inspiraation lähde työskentelyssäni.

Sisäisestä keskustelusta

Minulla on yksi erityisen voimakas muisto ajalta, jolloin työstin maisterikonserttiini tulevia teoksia. Olin Timo Väänäsen luona soittotunnilla Lahdessa ja esitin hänelle ensimmäisen kerran yhden konserttiini tulevista teoksista. Kyseessä oli eräs sooloteoksistani, jossa käytän erityisen paljon kehollista soittoa ja perkussiivista ilmaisua Saarijärven kanteleella. Soiton jälkeen purskahdin itkuun ja lysähdin selälleni makaamaan Timon ateljeen lattialle. Mitä oli tapahtunut? Itkuun purskahtamiseen liittyi valtava tunnemyrsky. Siihen sekoittui itsensä ylittämisen, ylpeyden ja onnellisuuden tunteita ja samalla ajatus siitä, onko oikein ja hyväksyttävää, että teen tällaista musiikkia. Mitä muut ajattelevat?

Kyseinen teos herättää minussa edelleen ylpeyttä. Se on pelottavin asia, jonka olen koskaan muille soittanut ja samaan aikaan rohkein säveltämäni teos. Yksi merkittävimmistä muutoksista, joita minulle opintojeni loppuvaiheen aikana tapahtui, oli oppia olemaan ylpeä soittamastani musiikista sekä ilmaisuni muodoista. Olenkin tietoisesti opetellut kuuntelemaan sitä ääntä sisälläni, joka nauttii soitosta ja ihaillee soittamaani musiikkia. Aiemmin olen keskittynyt kuuntelemaan pääasiassa sisäistä kriitikkoani, mikä on tukahduttanut musiikista nauttijan äänen.

Timon inspiroimana käyn nykyään tietoisesti keskustelua näiden eri äänien välillä ja jaan työskennellessäni puheenvuoroja eri äänille. Joskus päästän ääneen analyytikon, joka esittää teoksiin kehittämisehdotuksia ja pohtii, kuinka etenisin työskentelyssäni. Joskus kuuntelen nauttijaa tai musiikista vaikuttujaa, joka kannustaa minua työskentelyssäni. Tietenkin joskus pääsee valloilleen myös kriitikko, jolla ei aina ole niin rakentavaa sanottavaa mutta joka kuitenkin haluaa joskus tulla kuulluksi. Näiden eri äänien nimeäminen on auttanut minua hahmottamaan musiikkiani kokonaisvaltaisemmin ja tietoisemmin.

Suhteestani perinteisiin

Kansanmusiikin opiskelijana olin miltei päivittäin tekemisissä termien perinne, perin-nemusiikki ja kansanmusiikki kanssa. Opintojemme alussa vitsailimme luokkakaveri-deni kanssa sillä, että alkaakohan tämäkin luento tai soittotunti keskustelulla siitä, mitä kansanmusiikki on. Kenties näiden vitsien taustalla oli jotakin naiivia sinisilmäisyyttä ja samaan aikaan valtavaa soiton intoa – soittamaanhan tänne on tultu! Opintojen lop-pua kohden ja varsinkin niiden päättymisen jälkeen minulle on alkanut valjeta näiden keskustelujen merkitys. Kysynkin siis itse, mitä perinne oikeastaan tarkoittaa? Missä ja milloin perinnettä tapahtuu?

Koen olevani osa niin monen eri perinteen jatkumoa, että luvun otsikon monikko tuntuu mielestäni perustellulta. Soittamassani improvisatorisessa pienkantelemusiikissa toteu-tuu vuosisatainen yhdysasentoinen kanteleperinne, toisaalta soittaessani Saarijärven kanteleella tanssimusiikkia olen osa toisen perinteen jatkumoa. Tämä koskee oikeastaan kaikkea toimintaa saunomisesta lähtien.

Perinne saattaa sanana herättää mielikuvan menneisyydestä. Se voi kuulostaa tai on ainakin omassa mielessäni kuulostanut asialta, joka kuuluu historiaan. Osittain koin kansanmusiikin opintoni historian opinnoiksi: näin tätä kanteletta on aikoinaan soi-tettu, tällaista kantelemusiikkia on joskus ollut olemassa, ja niin edelleen. Kenties suurin oivallukseni suhteessani perinteeseen on viime vuosina ollut se, että perinne tapahtuu nyt. Perinne on tässä hetkessä, se elää, se muuttuu eikä se kuulu ainoastaan historiaan vaan joka hetkeen. Soittaessani pienkanteleilla maanitusta toteutuu aiemmin mainitse-mani yhdysasentoinen kanteleperinne soittoni hetkellä.

Jälkikäteen ajateltuna olen tullut tulokseen, että opintojeni alkaessa perinne on tun-tunut niin isolta asialta, että on tuntunut jopa ylimieliseltä ajatella olevansa osa sitä. Perinne on ollut jotakin, jota opiskelen, mutta ei jotain, johon henkilökohtaisesti liityn. Saappaat ovat toisin sanoen tuntuneet liian suurilta omiin jalkoihini.

Koen, että minussa on vapautunut jotakin hyväksytyäni sen, että itsekkin olen osa ja toteutan eri perinteitä: kuin olisin vapaampi käsittelemään perinnesävelmiä omalla tavallani, koska ne tuntuvat myös omalta musiikiltani ja joltakin, johon myös minulla saa olla jotakin sanottavana. Taiteellisessa työskentelyssäni ammennan paljon inspiraatiota arkisto- ja museomateriaalista ja oman tekemiseni juurruttaminen tähän kulttuuriperintöön on minulle taiteilijana tärkeä arvo.

Fokuksesta

Omaan soittoon hyväksyvästi suhtautuminen on mullistanut näkemyksiäni itsestäni taiteilijana. Myönteisten asioiden ajatteleminen itsestäni on lisännyt itsevarmuuttani ja rohkeuttani. Itsevarmuuden lisääntymisen myötä olen alkanut nähdä itseni monipuolisempänä muusikkona ja taiteilijana kuin aikaisemmin. Haluaisin korostaa, että hyväksyvästi suhtautuminen ei tarkoita kritiikkittömyyttä – se tarkoittaa sitä, että pyrin antamaan itselleni kritiikkiä ja kehitysideoita rakentavasti. Samalla saan rauhan keskittyä kokonaisvaltaisemmin taiteen tekemiseen, kun epärakentavat ajatukset itsestäni tai taiteestani eivät täytä päätäni työskentelyn aikana.

Olen löytänyt työhöni fokusta havainnoimalla omaa taiteellista ajattelua. Minussa resonoi ajatus siitä, että musiikki on aina olemassa ja eri tilanteissa se tulee eri tavoin ihmisten kuultavaksi. Vertauskuvana voisi käyttää kirjan aukaisemista: kirjan sanat ovat aina painettuina sen sivuille, mutta vasta avatessani kirjan pääsen niitä lukemaan. Samoin koen musiikin olevan koko ajan olemassa ja asettuessani soittimeni ääreen avaan musiikillisen kirjani kannen. Tämä ajatus on auttanut minua siinä, että tilanteesta riippumatta pääsen nykyään nopeammin käsiksi musiikkiin ja koen olevani aiempaa herkempi ja alttiimpi soittaja.

Saara Turunen sivuaa kirjassaan *Järjettömiä asioita* (2021) taiteeseen ja taiteilijuuteen liittyviä seikkoja. Teoksen kirjailija-kertoja kuvaa jossain vaiheessa uraansa ymmärtäneensä, että taiteilijuudessa on taiteilijana olemista enemmän kyse taiteen tekemisestä. Kirjaa lukiessani koin voimakkaita samastumisen tunteita kertojaa kohtaan. Turusen tekstissään tarjoilema ajatus fokuksen siirtämisestä olemisesta tekemiseen on antanut minulle paljon kirkkautta työskentelyyni ja toivottavasti innoittaa myös tämän tekstin lukijoita.

Kirjallisuus

Turunen, Saara 2021. *Järjettömiä asioita*. Helsinki: Tammi.

